

FAZAKAS LÁSZLÓ

HÉTKÖZNAPI BOSSZÚSÁGOK KOLOZSVÁRON A VÍZVEZETÉK KIÉPÍTÉSE ALATT ÉS UTÁN (1895–1918)

■ Kolozsváron a modern vízvezeték kiépítése iránti igény az 1870-es, de főleg az 1880-as évek során kezdett teret hódítani.¹ Akkoriban ugyanis egyre több elemzés született arról, hogy a gyatra köztisztasági viszonyok miatt a talaj, valamint a közutak vize szennyezetté vált.² Ennek következtében a városatyák figyelme fokozatosan a vízellátó rendszerek kiépítése felé terelődött. Érdemi előrelépés azonban ekkor még nem történt. A fordulatot pár évvel később, 1885-ben a Vallás- és Közügyügyi Minisztérium hozta meg, aminek eredményeképp Kolozsvár, Erdélyben elsőként, modern vízművet és vízvezetékot kapott.³ A városi képviselők úgy tervezték, hogy ezt idővel az egész településre kiterjesztik, és mellé szennyecsatornát is építenek. De a nagyratörő tervek lassú tárgyalásokba torkolltak, ami az ügy elakadásához vezetett. Eközben Magyarországon ismét felütötte fejét a kolera. Az 1892-es hullámot Kolozsvár szerencsésen átvészelte, ám az 1893-as már súlyosan érintette – legalábbis a többi erdélyi településhez képest.⁴ Ennek és egy vízügyi botránynak a hatására a vízvezeték létesítését célzó törekvések felgyorsultak. Lényegében már 1894 során elkezdődtek az építkezési munkálatok, és mindössze négy év alatt a város központját, jelentősebb utcáit vezetékes vízzel látták el. A csőhálózatok lefektetése, üzemeltetése és a vezetékek használata azonban számos bosszúsággal járt, melyek igencsak megnehezítették a városlakók hétköznapijait. A következőkben tehát azt fogom bemutatni néhány korabeli példán keresztül, hogy a 19. század utolsó harmadában elkészült vízvezeték milyen kellemetlenségeket okozott a kolozsváriak számára, és hogyan befolyásolta a mindennapi életüket.

Balesetveszélyes közlekedés, csőrepedés, szennyeződés

■ A vízvezeték fővezetékeinek kiépítése 1894-ben vette kezdetét. Az utcákat felásó, feltörő munkák miatt Kolozsvár ezekben az években úgy festett, mint egy ostromlott város. Gyakorlatilag az összes nagyobb és forgalmasabb utcát megbolygatták, ezzel jelentős közlekedési és szállítási bonyodalmakat okozva: „A csatornázási és vízvezetéki munkálatokra most, hogy a belváros utcáit ássák föl, egyre több a panasz. A járműveket a Belmagyar utcán egyáltalán nem engedik közlekedni, a Szappan utcák még mindig járhatatlanok, úgy, hogy a közönség azt sem tudja, merre mehet szekerekkel haza.”⁵ Ugyanakkor nemcsak az utakon közlekedők, hanem a járdákat használó gyalogosok is akadályoztatva voltak. Egy 1897-es adat szerint Kolozsváron „107 helyen romlott meg a járda, miből legtöbbször a vízvezetéki csövek, aztán a csatornák lerakása, a légszecsövek és a telefonkábelek lefektetése az oka”.⁶ A város forgalmát megbénító munkák azonban a kisebb gondok közé tartoztak – már amennyiben ezt mérni lehet. Ennél jóval súlyosabb helyzet állt elő az utómunkálatok során, vagyis miután a lefektetett csővezetékeket visszaásták. Az adott útszakasz ugyanis több helyen balesetveszélyessé vált. Ennek oka, hogy a szakszerűtlen földmunkák következtében az úttestek felszíne besüppedt:⁷ „A ko-

lozsvári vízvezeték és csatornázás építése folyamán a Külmagyar utcai földmunkák elvégzése után a tegnapelőtti fellegszakadás 60–80 méter hosszan berokkantotta az úttestet. Az óriási víz ellepte az egész utcát, úgy, hogy a lovak patán felül gázoltak a szennyes árban, így az ott hajtó fiakeresek közül kettő belehajtott a süppedékbe, s lovaik nagyobb sérüléseket szenvedtek.”⁸ Pár hónap múlva egy kísértetiesen hasonló eset történt a Híd utcában is. Ezúttal azonban nem a talajsüppedés okozta a balesetet, hanem a vízvezetékcsövek számára kiásott gödrök: „A dolog úgy történt, hogy két kocsi jött egymással szembe, és mikor az egyik ki akarta a másikat kerülni, egyenesen nekihajtott a megásott gödörnek, melyet a sötétben nem láthatott. Nagyon sok időbe került, míg az elnyomorodott állatot ki tudták húzni a mély gödörből.”⁹

A problémák sorozata ezzel nem ért véget, hiszen a kiépített vízvezetékkel és a hozzá kapcsolt közutakkal is számos gond adódott. A hivatalos szervek rendszeresen arról tettek jelentést, hogy egyes utcák vízellátása akadozott vagy egyáltalán nem működött.¹⁰ A Felső-Szén utcában például egy meghibásodás miatt öt napig éjjel-nappal folyt a víz, hogy aztán a hatóságok, jobb megoldás híján, napokra elzárják a vizet a lakosságtól. Ez értelemszerűen vízhiányhoz vezetett, ezért az utca lakosai két régi gémeskútból próbáltak vizet szerezni. Ám mindkét kút vize szennyezett volt.¹¹ Igaz, ennél a vezetékes víz minősége sem tűnt sokkal jobbnak, mivel azt is gyakorta érte külső szennyeződés: „A kolozsvári vízvezeték vize, melyet ez idő szerint [1897] a város lakosságának mintegy 60%-a fogyaszt, sötétszürke színű, zavaros, iszapos folyadék lett, melyen nem lehet átlátni.”¹² Emiatt a vizet csak forralás és szűrés után tudták ivóvízként használni.¹³ Ez az állapot annyira gyakorrivá és megszokottá vált Kolozsváron, hogy a vízvezeték rövidesen élcelődések tárgyává lett: „Örömhír. A kolozsvári vízvezetékét holnap (szerdán) este kilenc órakor elzárják. Gyász hír. A kolozsvári vízvezetékét csütörtökön reggel négy órakor újból megnyitják.”¹⁴

A szennyeződésekén túl szintén állandó problémaként jelentkezett a vízvezetési csőhálózat repedése. „Mi lesz még az ilyen munkákból 10–20 év alatt?” – tette fel aggodó kérdését Albach Géza polgármester.¹⁵ A jelek ugyanis nem voltak biztatóak. 1895-ben Szepessy Lajos, 1900-ban pedig Biasini Sándor helyi vállalkozó pincéjét tette tönkre egy csőrepedés. De a patinás New York-palota tulajdonosának és üzemeltetőjének is fájhatott a feje, amikor megtudta, hogy a vízvezeték miatt a szálloda alagsora megtelt vízzel. A gazdasági tanintézet diákjai ennél szerencsésebbek voltak, hiszen ők csak a földből feltörő víz látványát tapasztalták meg, a tantermek szárazak maradtak.¹⁶

A pazarló város

■ Mindeközben a vízvezetési munkálatok gyorsan haladtak előre, így egyre több kolozsvári jutott vezetékes vízhez. Ez viszont az 1887-ben átadott fásberki vízgyűjtő apadását eredményezte. Félő volt tehát, hogy a nagy igénybevétel miatt Kolozsváron vízhiány alakul ki. Hogy a vízfogyasztás ütemét lassítsák, Salamon Antal vízvezetési igazgató takarékosagra intette a lakosságot: „a vízvezetési gyűjtőkutakban a víz annyira apadóban van, hogy a közönségnek esetleg rövid idő alatt még ivóvize sem lesz, hacsak a víz célszerűen és takarékosan nem használtatik”.¹⁷ Valamint hangsúlyozta, hogy a vezetékes vizet se fürdésre, se főzésre, se öntözésre ne használják. Csakis ivásra. A felszólítás azonban süket fülekre talált. A fásberki vízgyűjtő továbbra is gyorsan apadt: „A városi vízvezeték kútjai, dacára, hogy a szűrőtelep a végén megnagyobbíttattott, egy idő óta ismét nem képesek elegendő vízzel ellátni a várost. Azaz, ha csak ivásra és főzésre használtatik a vízvezetési víz, elegendő volna. Ám mind a magánvezetékekből, mind a közutakból a víz nagyobb részét nem ivásra és főzésre, hanem mindenféle más célra használják, mégpedig a lehető legnagyobb pazarlással. Azért néhány nap óta

annyira jutott a dolog, hogy a házak emeletén, főként pedig a különben is magasan fekvő Alsó-Szén utcai egyetemi intézetekben éppen akkor nem áll víz rendelkezésre, amikor előadások és kísérletezések alkalmával a legnagyobb szükség volna arra, úgyhogy a vízhiány miatt már többször félbe kellett hagyni az előadást.”¹⁸ A sors fintora, hogy anno a Vallás- és Közoktatási Minisztérium éppen azért akart vízvezetékét építeni Kolozsvárra, hogy az egyetemi intézetekben zavartalanul folyhassanak a kutatások. Most pedig azzal kellett szembesülniük, hogy az akadozó vízellátás folytán a laboratóriumokat nem tudták használni. A probléma mérséklése érdekében a városi tanács „helybenhagyta a vízvezetéki igazgatóság abbeli intézkedését, hogy a vízpazarlás korlátozása céljából a vízvezetéki utcai kutak egy részét a közhasználattól elzárja. A nyitva hagyott vízvezetéki utcai kutakról a vízszállítás hordókkal vagy más hasonló nagy edénnyel büntetés terhe alatt tilos.”¹⁹

A szigorú intézkedések és figyelmeztetések ellenére a vízhiány évről évre súlyosbodott. Ahhoz tehát, hogy Kolozsvár ne maradjon víz nélkül, valamint a már lefektetett csővezetéseket optimálisan lehessen használni, mindenképp gyors megoldásra volt szükség. Ám a városatyák képtelenek voltak közös nevezőre jutni. Abban egyetértettek, hogy a problémát mihamarabb orvosolni kell. A gondok ott kezdődtek, amikor a képviselők a megoldás mikéntjére keresték a választ. Az egyik tábor ugyanis a közegészségügyileg kockázatos, de kevesebb költséggel járó és gyorsan kivitelezhető fásberki vízmű bővítését szorgalmazta. A másik tábor egy új, sok időbe és jelentős pénzösszegbe kerülő, de biztonságos vízmű kiépítése mellett kampányolt. Végül ez utóbbira esett a választás.²⁰

Az oly sok konfliktust és bonyodalmat generáló új vízművet és vízgyűjtőt, mely Szászfenes határában lett kiépítve, 1898 novemberében adták át: „Bármily meglepően hangozzék is a hír, bármekkora szerénységgel hallgasson is róla a hatóság, a mi értesülésünk szerint készen van a kolozsvári új vízvezeték, amennyire az egy folyton fejlesztendő műről elmondható. [...] Az új víz keményebb, mint a régi lágy fásberki víz, s igen kellemes ízű, ámbár még néhány napon át érezhető lesz az új csövektől származó vasíz” – adta hírül a *Magyar Polgár*.²¹ Jóllehet azt hozzá kell tenni, hogy ez egyelőre csak részleges kapacitással, a fásberki vízművet kiegészítve üzemelt. Ennek oka, hogy a város vízellátásának rendezését nem lehetett tovább halogatni, így amint a vízmű szivattyúi beindultak, máris elkezdődött a vízszállítás. Ekkor sokan, köztük a városatyák, azt remélték, hogy Kolozsvár zavartalan vízellátását immáron évtizedekre biztosították. De tévedtek, a vízhiány ugyanis nem szűnt meg. A városi tanács emiatt „a vízvezetéki igazgatóságot utasította, hogy a vízvezetéki biztosokkal a házi vízvezetéseket és a vízfogyasztást szigorúan ellenőriztesse, és ahol vízpazarlást állapít meg, ha a berendezést az illetők haladéktalanul ki nem javíttatják, ott a házivezetéket a városi hálózattól zárassa el”.²² Az aggodalom érthető volt, hiszen a beszámolók szerint Kolozsvár akkortájt óránként 300 000 liter vizet fogyasztott, ami messze felülmúlta a korábbi becsléseket.²³

A hatósági ellenőrzések azonban nem váltak be. A vízpazarlás a későbbi években is folytatódott: „[...] a legtöbb háznál derűre-borúra fecsérlik a vizet. [...] A fürdőzéseknél feleslegesen sok vizet használnak el. Mintha senkinek sem jutna eszébe, hogy a vízvezeték vízmennyiségének is van határa.”²⁴ A helyzet fokozatos romlása következtében a városi tanács kénytelen volt keményebben fellépni, ami végül újfent a vízvezeték elzárását jelentette: „Az a pazarló bánásmód, melyet közönségünk a vízvezeték vizével oly gyakran és szívesen elkövet, a mostani tartós szárazság idején ismét annyira elfogyasztotta a gyűjtőkút vízmennyiségét, hogy az igazgatóságnak az esetleges vízhiány meggátlása céljából óvintézkedést kell tennie. Ennek következtében ma, csütörtökön este 8 órától kezdődőleg holnap péntek reggeli 6 óráig a vízvezeték csőhálózatát elzárják.”²⁵ A drákói intézkedést a

következő évek során többször megismételték.²⁶ Mindhiába. Az egyik helyi napilap ugyanis azt figyelte meg, hogy a vízvezeték elzárása kontraproduktív, mivel a kolozsváriak egy része, amikor „megjelenik a figyelmeztetés, hogy el fogják zárni a vízvezeték, akkor minden előteremthető edényt teleereszt vízzel, a fürdőkádát és egyéb alkalmasítást szintén megtöltik egészen, elkészülve arra az eshetőségre is, ha tűz találja kiütni. Reggel aztán a meggyűjtött vizet ismét beöntik a csatornába, miután semmi szükség nem volt arra. Elpazarol pedig minden lakó ezzel az eljárással 400–1000 liter vizet.”²⁷ Emellett más tényezők is hozzájárultak a vezetékes víz mennyiségének csökkenéséhez. Az *Ellenzék* napilap egyik munkatársának megfigyelései szerint Kolozsváron „igen sok víz pazarlódik el azáltal, hogy a közutak nincsenek ellátva ivópohárral. Emiatt két deciliter víz helyett, mely a szomszóságot teljesen kielégítené, több literre menő víz megy kárba minden szomjas ember után. Az utcák öntözését közel a Szamoshoz nem a vízvezeteki vízzel kéne végezteni. A vízhordók megtöltésénél okvetlen olyan embereket kéne alkalmazni, akik ügyelnek arra, hogy a tudatlan összekapcsolás folytán valóságos vízáradás támadjon.”²⁸ Természetesen az itt felsoroltakon túl egyéb gondok is befolyásolták a víz apadását. Például „minden második házi toalettben állandóan csorog az elromlott vízvezeteki cső”.²⁹ Ekkoriban (1905-ben) Kolozsváron valamivel több, mint 1000 fürdőszoba volt használatban.³⁰

Az ehhez hasonló problémák felszámolása érdekében Rigler Gusztáv egyetemi tanár jóval szigorúbb hatósági ellenőrzéseket sürgetett: „Tessék irgalom nélkül megbüntetni a hatóságnak azt a háziurat, akinél a csövek rosszak, a klozetekbe éjjel-nappal zúg a víz, és folyton csorog a csap. De ettől persze fáznak! Hátha a pár év múlva elkövetkező választásnál valami baj esné!”³¹ Mint kiderült, a képviselők „nem fáztak”, és a professzor javaslata hamarosan alkalmazásra került. A városvezetés ugyanis szintén azon a véleményen volt, hogy a vízpazarlás mérséklése érdekében sokkal hatékonyabb és szigorúbb beavatkozásra van szükség. Rövidesen a városi képviselők a vízvezeteki szabályrendelet módosítását is fontolóra vették, amiből aztán egy új szabályrendelet született, amely sok egyéb mellett a vízvezeték helyes használatának pontjait rögzítette.³² A legfontosabb paragrafus szerint: „A vízvezeték vize háztartási célokra vagy előzetes külön engedély alapján, ezen kívül egyéb célokra is takarékosan használandó fel.”³³ A hangsúly egyértelműen a takarékoságon volt. Azokat a vízvezetékkel rendelkező háztulajdonosokat, némely esetekben a bérlőket, akik a szabályrendelet pontjainak nem tettek eleget, 200 koronáig terjedő büntetéssel sújtották. Ám ez sem segített. Kolozsváron még 1911-ben is a vízvezeték esténkénti elzárásával próbálták csökkenteni a vízhiányt. A helyzet tarthatatlanságára utal, hogy immáron Budapestről is jelezték: a problémát ideje lenne véglegesen rendezni.³⁴ Erre, a vízvezeték elzárásán és a büntetéseken túl, lett is volna egy kézenfekvő megoldás, ami valójában már az 1900-as évek derekától foglalkoztatta a város vezetését, csak hogy ennek kivitelezését sok minden nehezítette.

A vízmérés rögzös útja

■ A vízpazarlást tulajdonképpen egy nagyon egyszerű módszerrel, a vízórák alkalmazása révén tervezték orvosolni. De a műszer precizitása miatt sokan aggódtak. Félelmük nem volt alaptalan, hiszen a vízóra, akárcsak a vízvezeték, új fejlesztésű technológiának számított, ezért fennállt a pontatlanság veszélye. Nem véletlen, hogy az órák beszerelését sokan nem támogatták. Olyan neves kolozsvári szaktekineték szóltak fel ellene, mint Rigler Gusztáv, az egyetem közegészség-tani intézetének vezetője. A professzor „a vízórák alkalmazását minden tekintetben károsnak” tartotta. Ennek két fő oka volt, az egyik közegészségügyi, a másik pedig pénzügyi: „Káros a város közegészségügye szempontjából, mert először éppen azoknál szorítaná meg a vízfogyasztást, akik arra a legjobban reá vannak utal-

va, ti. a szegényebbeknél. [...] Káros pénzügyileg, mert az órák beszerzése és fenn-tartása sokba kerül, amit a fogyasztónak kell megfizetni.”³⁵ Ezek mellett kiemelte, hogy a vízórák műszaki szempontból sem tekinthetők megbízhatónak. Gyakran meghibásodnak, pontatlanok. Végül pedig a műszer alkalmazásának igazságtalanságára figyelmeztetett. Rigler ugyanis azt állította, hogy az órák nagy pénzügyi terhet jelentenek a háztulajdonosok számára.³⁶

De más okok miatt sem volt népszerű vagy mondhatni időszerű a vízórák alkalmazása. A városi szakbizottságok ugyanis épp a vízdíjak emelését tárgyalták, amitől azt remélték, hogy az utcák és terek öntözéséhez szükséges plusz 425 db hidráns beszerzésének költségét fogják fedezni. A sokat vitatott ötlettel Salamon Antal tanácsos, volt vízvezetéki igazgató állt elő, aki azt javasolta, hogy a fürdőszoba utáni díjakat duplázzák meg. Vagyis 20 koronáról 40 koronára, valamint a toalettek utáni díjat 3-ról 5 koronára emeljék fel. Miután Salamon megnyugtatta a szakbizottság tagjait, hogy a rendelet nem fog társadalmi ellenállásba ütközni, a javaslatot elfogadták.³⁷ Salamon azonban tévedett. A hír ugyanis nagy felháborodást keltett. Az egyik tiltakozó nyílt levélben kérte számon a városi tanács szakbizottságának döntését: „igazságos, jogos-e az, hogy e házak adója ilyen módon emeltessék a rovatatokon fejlül? Árányos-e ez az öntözés érdekében? Meggondolták-e, hogy a házépítés- és -vételkedvet elveszik az ilyen intézkedések által, és egy 25 000 koronás fedezetre sokkal többet előirányoznak bevételül, mint amennyi arra elegendő.”³⁸ Látható tehát, hogy a vízórák beszerzésének ötlete olyan időszakban merült fel, melyben nem igazán volt szerencsés további terheket helyezni a lakosságra. Ugyanakkor könnyen lehet, hogy a városi tanács jobbnak látta, ha egyelőre kerüli az effajta népszerűtlen intézkedéseket. Ennélfogva a vízórák alkalmazása lekerült a napirendről. Ez viszont nem jelentette azt, hogy végleg lemondtak volna róluk. Már csak azért sem, mivel a következő években a vízpazarlás mértéke, a szigorú vízvezetéki szabályrendelet ellenére, érdemben nem csökkent. A helyzet igencsak aggasztotta Kolozsvár vezetőit, ami miatt a műszaki vízmérés ismét a városháza folyosóinak beszédtemája lett.

A vízórák egyik legelszántabb képviselője Hubert Iván vízvezetéki igazgató volt, aki szerint ezek alkalmazása révén lehetne a legkönnyebben felszámolni a vízpazarlás problémáját.³⁹ Az igazgató javaslatának gyakorlati megvalósítását azonban a város kedvezőtlen pénzügyi helyzete hátráltatta. A szükséges mérőeszközök beszerzése és beszerelése több mint 300 ezer koronába került volna.⁴⁰ Nem csekély összeg ez egy olyan eladósodott város számára, mint Kolozsvár, mely már így is kölcsönökből fedezte a kiadásait.⁴¹ Az 1905-ös pénzügyi zárszámadás alapján a város 100 000 korona híján 9 milliós adóssággal rendelkezett.⁴² Ráadásul a törvényhatósági bizottság épp ekkor szavazta meg a vezetékek további kiterjesztését, melynek költségei 800 000 koronába kerültek.⁴³ Hubert Iván javaslata tehát a lehető legrosszabbkor érkezett. Egy olyan időszakban, amikor már egy jó ideje „az önkormányzat vezetőinek mindenütt erősen fő a fejük, hogyan tudják az elvállalt kötelezettségeket a lakosság újabb, fokozott megterhelése nélkül teljesíteni”.⁴⁴ Ebből kifolyólag a törvényhatósági bizottság, hogy a vízórák beszerzését legalább ideiglenesen elkerülje, más megoldások felé hajlott: fontolgatták a szászfenesi vízmű ismételt kibővítését,⁴⁵ az esetleges csőrepedések felkutatását. Végül azonban mégiscsak az eszközök megvétele mellett döntöttek. Feltehetően ebben közrejátszott a közoktatásügyi miniszter 1911-es leirata, amely arra kérte a várost, hogy az összes vízvezetéki végpontra szereljen mérőeszközt. Csakhogy a városvezetés 300 órát rendelt, ami vélhetően nem volt elegendő ahhoz, hogy a vízpazarlást megakadályozza, mellesleg a vízmérőket sem tette kötelezővé, így a belügyminisztérium nem járult hozzá a vízvezetéki hálózat kibővítéséhez⁴⁶ – hiszen az további vízapadáshoz vezetne.

Hogy a városvezetés miért nem kötelezte és miért nem rendelt több vízórárt, arról csak sejtésünk lehet. Valószínűleg ebben az esetben is a pénzügyek jelentették az akadályt, de a lakosság felől is érkezhetnek olyan visszajelzések, melyek miatt a városvezetés nem erőltette a vízórák kötelezővé tételét. Bár az is lehet, hogy ezek beszerzését szakaszosan tervezték. A konkrét ok ugyan nem tudható, az viszont igen, hogy a probléma felszámolása nem sikerült. 1913-ban a vízmű sokadik kibővítéséről született döntés, ám ennek költségei oly magasra rúgtak, amit a város csak egy nagyobb kölcsönfelvétel révén tudott teljesíteni. A hitelezés azonban egyre nehezebben ment, így a projektet kénytelenek voltak ideiglenesen felfüggeszteni.⁴⁷

Mindazonáltal akár sikerült, akár nem a vízmű bővítése, a vízpazarlás és a vízhiány még 1917-ben is befolyásolta Kolozsvár hétköznapijait. Erről a következőket írták: „a vízhiánynak elsősorban a nagy szárazság az oka, de azt nagymértékben a vízpazarlás mozdította elő. Kertek, udvarok locsolása, vízcsapok elromlása, fürdőszobák pazarlása – szóval a közönség lelkiismeretlen vízpocsékolása, amit azonban mindig lehetővé tesz nálunk a hiányos ellenőrzés. A vízvezetési igazgatóság nem fordít kellő gondot arra, hogy szigorú ellenőrzést gyakoroljon, és ezáltal megfékezze a vízpazarlók lelkiismeretlen könnyelműségét, mert akárhányszor hetekig foly egy elromlott csap, de még jelentést sem tesznek róla. Most aztán úgy segítene a bajon, hogy az összes öntözőcsapokat lezáratták, és szerdától, augusztus 29-étől kezdve minden második nap éjjel 11 órától reggeli 5 óráig megszüntetik a vízszolgáltatást. Az ellenőrzést pedig – ha igaz – szigorúbban fogják gyakorolni, és a vízpazarlókat szigorúan megbüntetik.”⁴⁸ Megfigyelhető, hogy a problémák gyökerét szinte kivétel nélkül azok a tényezők okozták, mint 10–15 évvel korábban. Ugyanakkor a vízhiány nemcsak a vízpazarlásból adódott, hanem abból is, hogy a vízvezeték folyamatos kiterjesztése következtében egyre többen csatlakoztak ezekhez a rendszerekhez, mellesleg a fürdőszobák száma is szépen növekedett. Kolozsváron 1900-ban 12 900 lakást tartottak nyilván, ebből 589 rendelkezett fürdőszobával. Ez a lakások 4,6%-át jelentette.⁴⁹ Ha a telkek szerinti eloszlást nézzük, akkor: 1903-ban 925 fürdőszobával rendelkező telek volt Kolozsváron, 1905-ben 1103, míg 1910-ben 1663. Vagyis nagyjából a telkek 20-25%-án volt legalább egy fürdőszoba.⁵⁰ A napi vízfogyasztás pedig a következőképpen alakult: 1899-ben napi 2600 köbméter, 1900-ban 3427 m³, 1901-ben 4712 m³, 1902-ben 5864 m³, míg 1910-ben már 9600 m³ vizet fogyasztott a város.⁵¹ Így részben érthető, sőt természetes, hogy a vízfogyasztók számának növekedése a vízmű kapacitásának csökkenését vonta maga után, ami miatt ezt folyton bővíteni kellett⁵² – jöhetett a vízpazarlás a bővítések ütemét mindenképpen gyorsította.

A gondok még jó pár évig hatással voltak a kolozsváriak hétköznapijaira, ám idővel ezek gyakorisága csökkent. A problémákra korszerűbb technikai megoldások születtek, a lakosság pedig egyre tudatosabbá vált, így a műszaki hibák, a gondatlanság és a helytelen használat kevesebbszer okozott fennakadásokat a vízvezeték működésében. A későbbiekben a vízvezeték teljes mértékben átvette a régi ásott kutak szerepét, és a városi lakosság mindennapi életvitelének szerves részévé vált. Ehhez azonban társult néhány évnyi kellemetlen megpróbáltatás, mely lényegében visszaigazolja Márai Sándor sorait, aki kassai gyerekkorára visszaemlékezve a következőket írta a közművekről: „akkoriban inkább csak megnehezítették az életet. A feltalálók a mi kárunkon tanultak. [...] fúrtak-faragtak még e találmányokon felfedezőik, s meglehetősen tökéletlen és használhatatlan volt, amit a merész újítók a jámbor hívők nyakába akasztottak.”⁵³

Összegzés

■ Kolozsváron a vízvezeték kiépítése során végzett munkálatok jókora felfordulást okoztak, ami lényegesen nehezítette a kolozsváriak hétköznapijait. Főleg a za-

vartalan közlekedést és szállítást akadályozták, de nyilván más területeken is akadtak kisebb-nagyobb gondok. Eközben a vízellátás biztosítása is komoly problémát jelentett. A csőhálózat kiterjesztése révén ugyanis egyre több kolozsvári jutott vezetékes vízhez, ami az 1887-ben átadott fásberki vízgőyűjtő gyors apadását eredményezte. Ez azután sem szűnt meg, hogy a város 1898-tól az ország egyik legnagyobb kapacitású, rendszeres bővítésekkel és fejlesztésekkel ellátott vízművét kezdte el használni. A probléma felszámolását célzó törekvések: vízvezetéki elzárások, szigorú hatósági ellenőrzések, büntetések kiszabása, vízmérők beszerzése és beszerelése nem váltak be. A vízhiány egyik főbűnösévé a „felelőtlen és vízpazarló” kolozsvári lakost kiáltották ki. Ám ez túlságosan sarkított magyarázata a helyzetnek. Nyilván akadtak olyanok, akik felelőtlenül használták a vízvezetékét, de sokan valószínűleg nem tudták, hogy hogyan kell helyesen kezelni ezeket a rendszereket, mire kell odafigyelni, mikor mit kell tenni. Arról nem is beszélve, hogy a vízvezetékét és az ehhez tartozó berendezéseket gyakorta érte műszaki hiba. Ez voltaképpen a folyamatok természetes velejárója volt, hiszen a korban a vízvezeték viszonylag új technológia részét képezte, emiatt a technikai gondok állandóak voltak, mellesleg időbe telt, mire a felhasználók kitanulták ezek helyes működési elvét. Így a vízvezeték bevezetésében élen járó városok sokkal több gonddal néztek szembe, mint azok a települések, melyek jóval később, de egy, a korábbi hibákat orvosló, technikailag fejlettebb, precízebb közműhálózatot építettek. Ennélfogva a vízvezetékek hőskorában élő kolozsváriaknak számos kellemtelenséget kellett átélniük, míg a technológia fejlődése ki nem küszöbölte a kezdetlegességből származó gondokat. Lényegében Kolozsvár lakossága elsősorban elsenvedője volt a vízvezeték létesítésének, és csak jóval később ismerte meg annak jótékony hatását. Ez azonban nemcsak Kolozsvárra volt jellemző, hiszen számos más magyarországi város polgára is megtapasztalhatta a vízvezeték kiépítésének és üzemeltetésének árnyoldalait.

■ JEGYZETEK

1. A modern kori Kolozsvár vízvezetékének története a 18. század végéig nyúlik vissza. A város vezetése többször próbálkozott a vízellátás kérdését megoldani, ám a kedvezőtlen pénzügyi helyzet miatt ez egyszer sem sikerült.
2. Fazakas László: *Kolozsvár köztisztasági helyzete a 19. században*. Erdélyi Krónika 2021. 10. 10. (<https://erdelyikronika.net/2021/10/10/kolozsvar-koztisztasagi-helyzete-a-19-szazadban/>)
3. A minisztérium lényegében csak az egyetemi intézetek vízellátását akarta biztosítani, ám Kolozsvár előjárói kaptak az alkalmon, és sikeresen elérték azt, hogy az új vízművet a város is használhassa. A vízvezetékét azonban ekkor még csak néhány utcában építették ki. Bővebben erről: Fazakas László: *Tiszta vizet a pohárba – A vízvezeték és a csatornahálózat kiépítése Kolozsváron és Marosvásárhelyen a dualizmus korában*. In: Fazakas László et al: *Minta és felzárkózás*. Kvár–Mvhely, 2021. 218–220.
4. A kolera terjedését elsősorban a szennyezett vízzel hozták összefüggésbe, ami a város kedvezőtlen higiéniai viszonyai miatt vált fertőzőtté. Fazakas László: *Az 1893-as kolerajárvány Kolozsváron*. Erdélyi Krónika 2020. 12. 17. (<https://erdelyikronika.net/2020/12/17/az-1893-as-kolerajarvany-kolozsvaron/>)
5. Kolozsvár 1895. július 3.
6. Kolozsvár 1897. március 10.
7. Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága (Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Cluj): 1. Fond, Polgármesteri Hivatal – Mérnöki Hivatal (a továbbiakban: KmNL, F1. Mérnöki Hivatal) 1298/895; 2392/1895.
8. Kolozsvár 1895. július 9.
9. Kolozsvár 1895. november 7.
10. KmNL, F1. Mérnöki Hivatal 305/1895; 316/1895; 390/1895.
11. Kolozsvár 1895. szeptember 4.
12. Kolozsvár 1897. május 18.
13. KmNL, F1. Városi Tanács 16669/1897; Kolozsvár 1897. július 21.
14. Magyar Polgár 1898. szeptember 20.

15. KmNL, F1. Mérnöki Hivatal 10089/896.
16. KmNL, F1. Mérnöki Hivatal 409/1895; 410/1895; Magyar Polgár 1900. augusztus 6.; Magyar Polgár 1901. szeptember 18.
17. Kolozsvár 1895. július 24.
18. Kolozsvár 1896. március 6.
19. Kolozsvár 1896. március 9.
20. A fásberki vízgűjtő telepet túl sok potenciális szennyeződési forrás vette körül, ezért a bővítés nem volt ajánlott. A Szászfenesre tervezett vízgűjtő biztonságos volt, ám nagyon költséges. Fazakas: *Tiszta vizet* i. m. 232–234.
21. Magyar Polgár 1898. november 14.
22. Magyar Polgár 1901. március 12.
23. Magyar Polgár 1901. április 23.
24. Magyar Polgár 1903. július 21.
25. Magyar Polgár 1903. szeptember 3.
26. Nemzeti Hírlap 1905. február 20.; Nemzeti Hírlap 1905. június 5.
27. Ellenzék 1905. június 8.
28. Ellenzék 1905. június 7.
29. Ellenzék 1905. június 8.
30. Napló 1905. február 16.
31. Napló 1905. március 31.
32. Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága (Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Cluj): 1. Fond, Polgármesteri Hivatal – Közgűlési jegyzőkönyvek (a továbbiakban: KmNL, F1. Kgy. jk.). 1905. 142–143. fólió; Ellenzék 1905. május 12.; Nemzeti Hírlap 1905. május 12. 19.; Nemzeti Hírlap 1905. június 24.
33. Nemzeti Hírlap 1905. június 24.
34. KmNL, F1. Kgy. jk. 1911. 203. f.
35. Napló 1905. március 31.
36. Uo.
37. Napló 1905. február 16.
38. Nemzeti Hírlap 1905. február 18.
39. *Vízmérő órák alkalmazása*. Kolozsvári Városi Közlöny 1910. 8. sz. 5–7.; Hubert Iván: *A vízpazarlás ügye a kolozsvári mérnök és építész egyletben*. Kolozsvári Városi Közlöny 1910. 9. sz. 8–13.
40. *Vízmérő* 5–7.; Hubert: *A vízpazarlás* 8–13.
41. KmNL, F1. Kgy. jk. 1905. 26.; Nemzeti Hírlap 1905. február 21.
42. Edvi-Illés László: *A magyar városok gazdasága I–II*. Közgazdasági Szemle 1907. 38. sz. 629.
43. *Kolozsvár vízvezetéke és csatornahálózata*. Városok Lapja 1910. 17. sz. 188.
44. Edvi-Illés: *A magyar városok* i. m. 629.
45. Ez időre a szászfenesi vízművet többször is bővítették, korszerűsítették.
46. KmNL, F1. Kgy. jk. 1911. 98. 203–204. f.; Honi Ipar 1912. április 15.
47. Honi Ipar 1913. február 1.; *Víz és Világítás* 1913. június 1.; Honi Ipar 1913. szeptember 1.
48. Ellenzék 1917. augusztus 28.
49. Gergely András: *Települések, lakások és lakóik a századforduló Magyarországon*. Történelmi Szemle 1974. 3–4. sz. 434.
50. Rigler Gusztáv: *Vezető Kolozsvár városában*. Kvár, 1903. 91; Napló 1905. február 16.; Hubert: *A vízpazarlás* i. m. 9.
51. Rigler: *Vezető* 91.; Hubert: *A vízpazarlás* i. m. 9.
52. Honi Ipar 1913. február 1.; *Víz és Világítás* 1913. június 1.
53. Márai Sándor: *Egy polgár vallomásai*. Bp., 2022. 11.